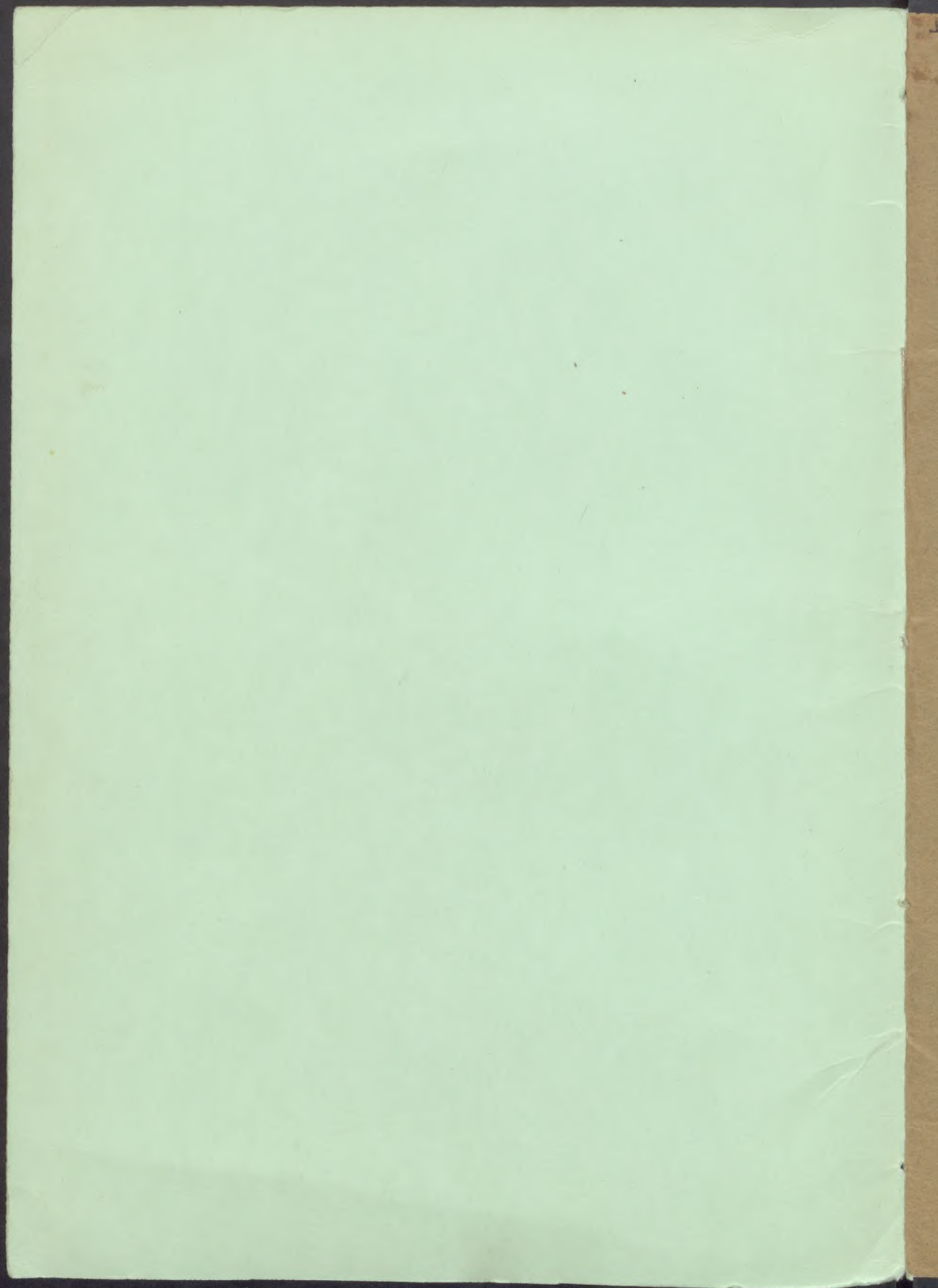

117.345

Különlenyomat a „Botanikai Közlemények“ 1931. évi XXVIII. kötetének
5. füzetéből.

Sonderabdruck aus den „Botanikai Közlemények“ Bd. XXVIII.
Jhg. 1931. Heft 5.

Rapaics R.:

Pécsi Lukács Koszorújának forrásműve.

Rapaics R.:

Das Quellenwerk zu Lukas Péchi's „Koszorú“

1931.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCS.

117345

King. l.

24.457

M. N. MUZEJA KÖNYVTÁRA
I. oszt. Rendel. sz.
132 *6v. 150 sz.*

Különlenyomat a „Botanikai Közlemények“ 1931. évi XXVIII. kötetének
5. füzetéből.

Sonderabdruck aus den „Botanikai Közlemények“ Bd. XXVIII.
Jhg. 1931. Heft 5.

Rapaics R.: Pécsi Lukács Koszorújának forrásműve.

A XVI. század botanikai, vagy legalább botanikai vonatkozású magyar művei között PÉCSI LUKÁCS Koszorúja, teljes címén: „*Az keresztyén szüzeknek tisztességos koszoroja*“, mind-
eddig kiváltságos helyzetet foglalt el, mert — miként ALFÖLDI
FLATT KÁROLY, a munka utolsó és legrészletesebb ismertetője¹
mondja — „nagy ritkaságán kívül azért is nevezetes, hogy
általában a legelső növény-ábrákat közli, melyek magyar szö-
vegű műben valaha megjelentek. Különösen kiemelem, — hang-
súlyozza FLATT — hogy ez ábrák *nem másolatai* valamely
korábbi műnek, hanem valamennyien eredetiek“.

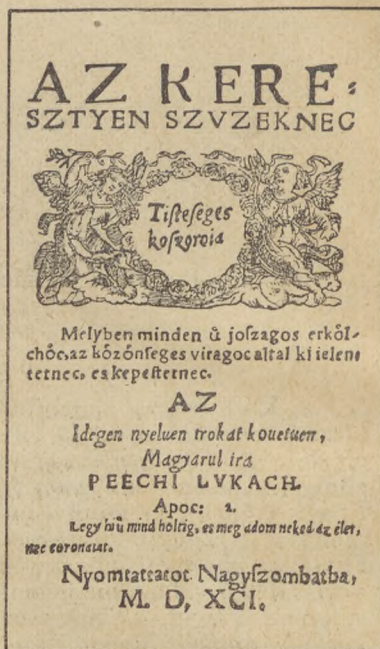
Feltűnő, hogy, noha PÉCSI a Koszorú címlapján maga
vallja: „idegen írókat követvén, magyarul ír“, mégis sem
FLATT, sem más mindezideig nem nyomozott PÉCSI forrásműve,
vagy forrásművei után, hanem lehetségesnek tartotta, hogy a
Koszorú ábrái eredetiek. Tudjuk, hogy MÉLIUS a korabeli német
füveskönyvekből fordította és illesztette Herbariumát, a kiadó
pedig LONICERUS Kräuterbuch-jának képei nyomán készítette
a Herbarium címlapjának illusztrációját.² Hogy a Koszorú nem
külföldi példákat követve, hanem teljesen eredeti koncepció
alapján készült fametszeteket adott az olvasónak, amikor a
nyugati országokban már százszámra készen kínálkoztak a
növényképek, pusztán mint gondolat sem tekinthető szeren-
csésnek.

Nemrégiben a véletlen csakugyan megismertetett azzal a
német munkával, amely minden tekintetben PÉCSI LUKÁCS
Koszorúja forrásművének tekintendő. Előbb csak a címét olvas-

¹ ALFÖLDI FLATT K.: Pécsi Lukács és botanikai műve. Termé-
szettud. Közöny. 1900.

² GULYÁS P.: Melius Péter Herbariumának címképéről. Magyar
Könyvszemle. 1929.

tam, de már az annyira megegyezett a Koszorú címlapjának szövegével, hogy nyomban fel kellett benne ismernem PÉCSI erkölcsbotanikai művének forrását.³ A német eredeti szerzője LUCAS MARTINI, erkölcsbotanikai művének címe pedig így szól: „Der Christlichen Jungfrauen Ehrenkränztlein. Darinnen alle ihre Tugenten durch die gemeine Kränztblümlin abgebildet und erklet werden.“

1. kép. MARTINI és PÉCSI munkájának címlapjai.
Előbbi $\frac{3}{4}$ -ra, utóbbi $\frac{1}{4}$ -re kisebbítve. (Az eredeti fényképmásolatokat a K. M. Természettudományi Társulat könyvtára őrzi.)

Azonban ez a munka ma már éppen olyan ritkaság, mint a Koszorú és így csak hosszas kutatás és a Nemzeti Múzeum segítsége tették lehetővé, hogy végre Berlinben a Staatsbibliothek-ben sikerült ráakadni az 1581-ben, tehát 10 évvel PÉCSI munkájának megjelenése előtt, Prágában nyomtatott mű egyik példányára. A Nemzeti Múzeum közbenjárására a Staatsbibliothek fényképmásolatot készítettett MARTINI munkájának címlapjáról és három olyan lapjáról, amelyeket ábrák díszítenek s amint ezeket a másolatokat megkaptam és a magyar munkával összehasonlítottam, kiderült, hogy PÉCSI Koszorúja teljesen MARTINI művének nyomán készült, a szöveg is, a képek is, miként erről a mellékelt három kép mindenkit könnyen meggyőzhet.

³ RAPAICS R.: A magyar virágnyelv. Ethnographia. 1931.

A képek körülbelül teljesen hű másolatok, a szöveg — amennyire a rendelkezésemre álló szövegtöredékekből megítélhető csak kevésbé szabad fordítás. Például a német eredetiben: „Es fliessen von mir vil bechlein in die Gärten, da wessere ich meine Gärten und trencke meine Wiese.“ Magyarban: „En belőlem folynac ki az folyasoc a kertekbe, miképpen az vízec a chatornyákon vitettetnec: ott öntöztetnec az en kerteim es reteim, beüseggel isznak.“

2. kép. Az anyaszentegyházat jelképező, kőfallal kerített kert képe MARTINI és PÉCSI munkájában.

Ugyanis ebben az erkölcsbotanikai munkában nemcsak a virágok szolgálnak erkölcsi és hitéleti jelképekül, hanem maga a kert is, a falak is, sőt a koszorúkötéshez szükséges kellékek is, mint a kámvá és a különféle színű selymek. Például: „Az meg haytot gömbölyü gyenge kanva, melyre kelletic az ió erkölchöknecc meg szedet virágít kötniec, semmi egyeb, az szüzeknecc okos lelkeknél és elmeieknél, minden fele belső erzekensegeknel, mely mint valami fundamentom, melyre szep epületet chinalhatni.“

Ebből az alkalomból FLATT egyéb tévedéseit is helyesbíteni kívánom. Ugyanis FLATT felsorolván a Koszorúban szereplő 20 koszorúvirágot, hármát tévesen azonosít és így helytelen néven említ. Az ötödik virágról, a ciprosról ezt írja FLATT: „a 45/b oldalon az egész lapot elfoglaló fametszet virágvázából kiemelkedő fictiv képet (mákfejben végződő,

cickóró-levelű növényt) ábrázol, mely a *Cupressus sempervirens* akarja lenni". Ezzel szemben meg kell állapítanom, hogy a szóban forgó kép semmivel sem fictivebb, mint a többi és az akkori középeurópai kertek ciprusát, amelynek mai tudományos neve *Santolina chamaecyparissus*, felismerhetően ábrázolja. Tévesen írja továbbá FLATT, hogy a nyolcadik virág képe a 60/b lapon, amely a Boldog Asszony Rosaia, „a *Sempervivum tectorum*-ot ábrázolja". A szöveg is, a kép is határozottan *Lychnis coronaria*. Végül tévesen írja FLATT azt is, hogy a 88/a lapon közölt bársonyvirág *Celosia cristata*, mert az ábra határozottan valamely *Amarantus*, valószínűleg az *Amarantus hybridus* képe.

5. kép. A büzöske (*Tagetes patulus*) képe MARTINI és PÉCSI munkájában.

Nyugaton akkoriban, a XVI. század végén, a meginduló ellenreformáció nagyobb számban termelte az erkölcsbotanikai munkákat, amelyekkel nyilván a renaissance által feltámasztott pogány koszorúhordást akarták bevonni a kereszténységbe és annak keresztény tartalmat akartak adni. Ilyen erkölcsbotanikai tartalmat sejtek abban a másik koszorúműben is, amelynek JOHANNES COMARIUS a szerzője, címe pedig: „*Christlicher Braute, Brautgam und Eheleute, Braut und Ehe Crentzlein*. Magdeburg. 1583.” Hogyan viszonylik ez LUCAS MARTINI munkájához és hogy ismerte-e esetleg PÉCSI is, nem állt módomban kideríteni, mert COMARIUS munkáját hiába nyomoztuk a német nyilvános könyvtárakban.

Rapaics R.: Das Quellenwerk zu Lukas Péchi's „Koszorú“.

Eines der charakteristischen, sogenannten moralbotanischen Werke des XVI. Jahrhunderts ist die „*Az Keresztyén szűzeknek tisztességes koszorúja*“ (Der christlichen Jungfrauen ehrbahrer Kranz) betitelte Arbeit des Jesuiten LUKAS PÉCHI. Der Verfasser bekennt selbst, sein Buch nach fremden Muster zu stande gebracht zu haben, ohne sein Quellenwerk näher zu bezeichnen, was auch seine späteren Kommentatoren unterliessen, ja KARL ALFÖLDY FLATT schrieb sogar, die besondere Eigenheit der bildlichen Darstellungen des „Kranz“ wäre ihre Originalität. Der Umstand, dass mir gelegentlich einer Lektüre der Titel des „*Der christlichen Jungfrauen Ehrenkränzlein*“ benannten in Jahre 1581 in Prag erschienenen Werkes des LUKAS MARTINI unterkam, brachte mich auf den Gedanken, dass dies wohl als Quellenwerk zu PÉCHI'S. Kranz angesprochen werden könnte. Das Ung. Nationalmuseum war so zuvorkommend, mir Photokopien von einigen Seiten des MARTINI'schen Werkes zu beschaffen aus welchen klar hervorgeht, dass der „KRANZ“ PÉCHI'S bloß eine freie Übersetzung des MARTINI'schen Ehrenkränzlein ist, und auch seine bildlichen Darstellungen aus diesem Werke kopiert sind.

(A Növénytani Szakosztály 1951. május hó 22.-én tartott 341. üléséből. — Aus der 341. Sitzung der Botan. Section am 22. Mai 1951.)

